

Національний
банк України

Система моніторингу системних ризиків Національного банку України

Баженова Юлія

24 листопада 2022 року

Система моніторингу системних ризиків НБУ

Система моніторингу системних ризиків Департаменту фінансової стабільності Національного банку України включає низку інструментів:

- Індекс фінансового стресу
- Карта ризиків фінансового сектору
- Growth-at-Risk
- Індекс фінансового циклу

А також макрофінансову модель для цілей макропруденційної політики.

Інструменти макропруденційного аналізу

	Цілі використання	Ризики
Індекс фінансового стресу	<ul style="list-style-type: none"> Визначення рівня стресу у фінансовій системі в поточний момент часу Моніторинг рівня фінансового стресу 	<ul style="list-style-type: none"> Банківський сектор Поведінка домогосподарств Корпоративні цінні папери Державні цінні папери Валютний ринок
Карта ризиків фінансового сектору	<ul style="list-style-type: none"> Комплексна оцінка та аналіз змін у фінансовому секторі; очікування реалізації ризиків протягом найближчого року Використання додатково до інших індикаторів для калібрації інструментів макропруденційної політики 	<ul style="list-style-type: none"> Макроекономічний ризик Кредитний ризик НФК Кредитний ризик ДГ Ризик капіталу Ризик прибутковості Ризик ліквідності Валютний ризик
Growth-at-Risk	<ul style="list-style-type: none"> Оцінка впливу фін. умов на потенційне зростання економіки; та ризику падіння ВВП і настання кризових умов за визначеної ймовірності Використання для оцінки впливу на економіку змін в макропруд. політиці та рівня циклічного сист. ризику; для аналізу сценаріїв розвитку кризових епізодів. 	<ul style="list-style-type: none"> Фінансові умови Динаміка та обсяги кредитування Реальний сектор економіки Зовнішні умови Ризики для зростання економіки
Індекс фінансового циклу	<ul style="list-style-type: none"> Комплексна оцінка та аналіз циклічних рухів фінансових змінних Використання додатково до інших індикаторів для калібрації інструментів макропруд. політики, які пов'язані з певними етапами фінансового циклу, зокрема ССуВ 	<ul style="list-style-type: none"> Боргове навантаження НФК та ДГ Умови кредитування та попит на кредити НФК та ДГ Ринок нерухомості Макроекономічні дисбаланси

Індекс фінансового стресу

Індекс фінансового стресу (далі – ІФС) –
індикатор, що відображає рівень напруги у фінансовому секторі України.

- ✓ ІФС демонструє виключно поточний стан справ, але не вказує на майбутні ризики.
- ✓ ІФС дає змогу:
  - виміряти рівень стресу фінансової системи;
  - оцінити глибину і тривалість періоду нестабільності фінансових ринків, а також порівняти його з рівнем стресу в минулі кризи;
  - визначити характер потрясінь фінансової системи та її окремих складових – системний чи епізодичний.
- ✓ НБУ публікує ІФС з 2015 року. У 2020 році цей інструмент було доопрацьовано із урахуванням підходів інших центробанків.
- ✓ Результати дослідження опубліковані у [Філатов \(2021\)](#).

Індекс фінансового стресу

- Для розрахунку ІФЦ використовуються щоденні дані за 2008-2022 роки.
- ІФС розраховується на основі 20 індикаторів, згрупованих за п'ятьма субіндексами:
  - ❑ банківського сектору,
  - ❑ поведінки домогосподарств,
  - ❑ корпоративних цінних паперів,
  - ❑ державних цінних паперів,
  - ❑ валютного ринку.
- Кожен індикатор нормалізується за методологією *minmax*. Індикатори в рамках субіндексу агрегуються з використанням простого середнього. Кожному субіндексу присвоєно початкову вагу відповідно до обсягу та впливу на фінансовий сектор країни.
- Агрегація субіндексів здійснюється з використанням моделей багатовимірної узагальненої авторегресійної умовної гетероскедастичності (multivariate GARCH - generalized autoregressive conditional heteroskedasticity). Особливість методу полягає в урахуванні зміни взаємозв'язків між субіндексами в часі. Зазвичай кореляція між субіндексами зростає під час кризових явищ. Чим вона є вищою, тим більшою є імовірність, що стрес пошириться на весь фінансовий сектор, отже матиме системний характер.
- ІФС набуває значень від 0 до 1, де 0 – повна відсутність напруги та 1 – найвищий рівень стресу.

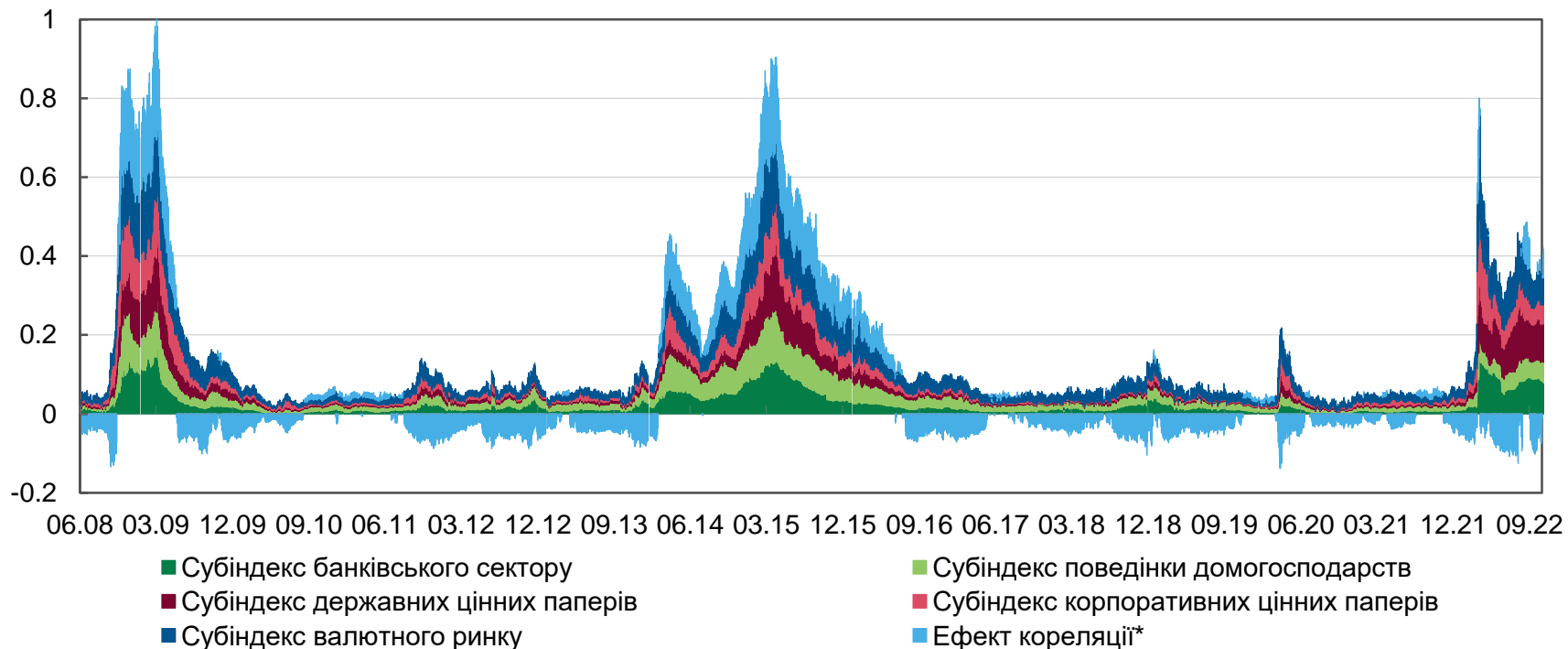
Індекс фінансового стресу станом на листопад 2022

Джерело: НБУ.

- Локальні піки індексу співпадають з найбільш великими шоками для української фінансової системи.
- Індекс дозволяє оперативно оцінити ефективність політики центрального банку.

Індекс фінансового стресу станом на листопад 2022

Джерело: НБУ.

- В залежності від характеру кризи відносний вплив кожного субіндексу змінюватиметься, що відображає зміну кон'юнктури ризиків фінансової системи.
- Суттєвий позитивний ефект кореляції під час шоківих подій є свідченням реалізації системного стресу, а не локального.

Карта ризиків фінансового сектору

Карта ризиків –

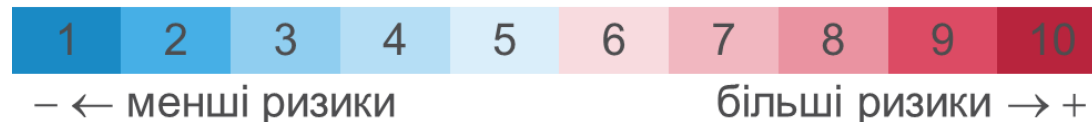
- ✓ аналітичний інструмент для комплексної оцінки та аналізу ризиків у фінансовому секторі;
- ✓ комунікаційний інструмент для підвищення ступеню інформованості зацікавлених осіб про природу ризиків, що загрожують фінансовій стабільності.

- ✓ Оцінки ризиків відображають очікування реалізації ризиків протягом найближчого року, при цьому різні ризики можуть реалізуватися у різні періоди.
- ✓ Карта ризиків використовується додатково до інших індикаторів для калібрації інструментів макропруденційної політики.
- ✓ НБУ публікує свою карту ризику з 2015 року. У 2021 році цей інструмент було доопрацьовано із урахуванням методології складання карт іншими центробанками. Тож відтепер оцінки ризиків будуть залежати виключно від кількісних індикаторів.

Карта ризиків фінансового сектору

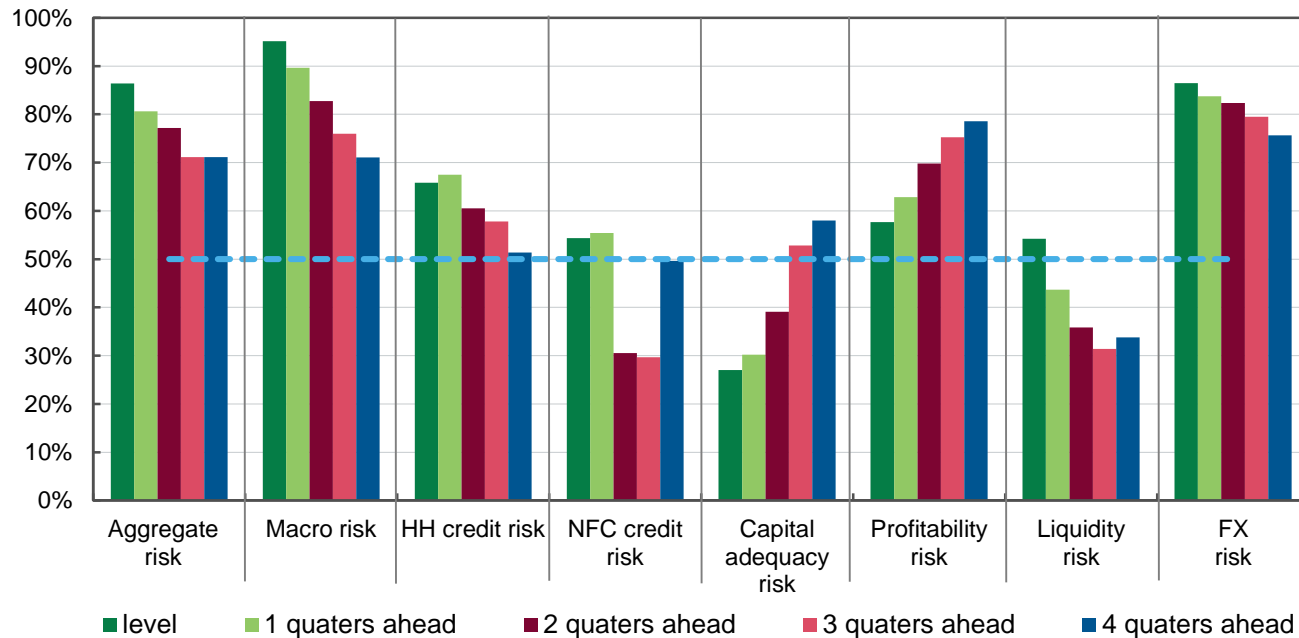
- Для розрахунку карти ризиків використовуються квартальні дані за 2009-2022 роки.
- Карта ризиків розраховується на основі 40 індикаторів, згрупованих у сім ризиків:
  - макроекономічний ризик,
  - кредитний ризик домогосподарств,
  - кредитний ризик нефінансових корпорацій,
  - ризик достатності капіталу,
  - ризик прибутковості,
  - ризик ліквідності,
  - валютний ризик.
- Кожен ризик включає від 4 до 7 індикаторів, які поєднують фактичні дані і очікування. Остаточний перелік індикаторів сформовано з огляду на їхню здатність завчасно сигналізувати про накопичення і реалізацію ризиків протягом найближчого року.
- Шкала оцінки ризиків від 1 до 10, де найвища оцінка 10 (темно-червона) сигналізує про значний рівень ризику, найнижча 1 (темно-блакитна) – про його несуттєвість:

- Оцінка рівня ризику по кожній групі ризику розраховується як середнє арифметичне оцінок індикаторів, що входять до нього. Аналогічно розраховується агрегована середня оцінка по всіх ризиках.

Карта ризиків фінансового сектору – тестування ефективності

Значення AUROC. Залежна змінна – криза/не криза.

- Одна група ризиків краще описує рівень ризику під час кризи, інша – дає ранні сигнали.
- Низькі значення AUROC для деяких ризиків пояснюються неконсистентністю даних, коротким рядом.

Карта ризиків фінансового сектору станом на II кв. 2022

Макроекономічний ризик зріс (+3) через різке падіння економіки, рекордне зростання дефіциту бюджету, збільшення державного боргу.

Кредитний ризик домогосподарств зріс (+2). Банки очікують погіршення якості портфеля, частка прострочених кредитів зросла.

Кредитний ризик підприємств суттєво зріс (+5) через значні очікувані кредитні збитки та погіршення оцінок якості кредитного портфеля.

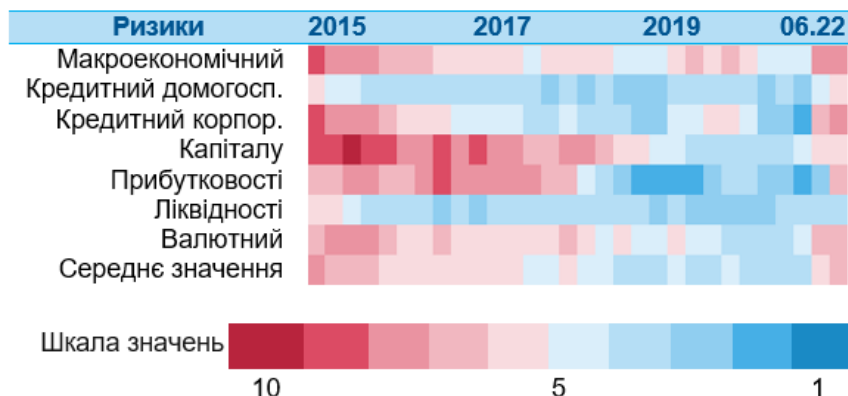
Ризик капіталу зріс (+2). Капітал дещо знизився, однак достатність капіталу суттєво вища за мінімальні вимоги.

Ризик прибутковості зріс (+4) через збитки внаслідок значно вищих відрахувань до резервів. Комісійний дохід знизився, проте чиста процентна маржа збереглася.

Ризик ліквідності незмінний. Запас ліквідних активів залишався значним, проте банки очікують зростання ризику надалі.

Валютний ризик зріс (+3). через значне погіршення девальваційних очікувань. Його стримують фіксований валютний курс, низька доларизація балансів, зважені валютні позиції.

Теплова карта фінансового сектору

Growth-at-risk

Growth-at-risk (далі – GaR) –

це інструмент, що використовується для вимірювання можливого майбутнього зниження темпів економічного зростання в залежності від поточних фінансових умов та ризиків для фінансової стабільності.

GaR, оцінений за певний часовий горизонт, – це найнижчий процентиль розподілу прогнозного зростання реального ВВП.

Іншими словами, це темп економічного зростання, за якого ймовірність того, що справжнє зростання ВВП буде меншим, складає 10 чи 5%.

- ✓ Накопичення системних ризиків у фінансовій системі часто відбувається у періоди сприятливих економічних умов, коли фінансування широко доступне, а заходи щодо зниження ризику застосовуються у меншому ступені. У такій ситуації посилення фінансових умов, з одного боку, знижує ризики для фінансової стабільності, а з іншого боку, створює значні ризики зниження економічної активності в майбутньому.
- ✓ Концепція GaR пов'язує макрофінансові умови з розподілом ймовірностей майбутнього зростання реального ВВП.
- ✓ Результати дослідження опубліковані у [Іванова, Шмигель, Лубчук \(2021\)](#).

Growth-at-risk

- Інструмент GaR пропонує низку привабливих функцій, що дозволяють удосконалити процес аналізу системних ризиків:

По-перше, він фокусується одразу на всьому розподілі зростання ВВП, охоплюючи як невизначеність, пов'язану як із падінням, так і зі зростанням економіки. Тому цей інструмент виходить за рамки традиційних «точкових» прогнозів.

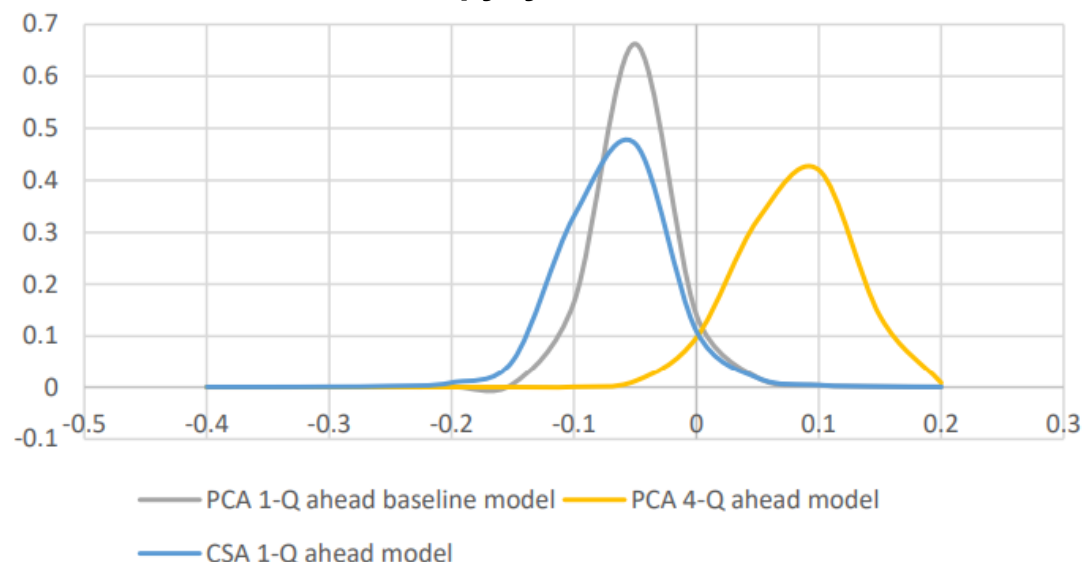
По-друге, він дозволяє проаналізувати ключові фактори майбутнього зростання ВВП, як і їхню відносну важливість, яка змінюється залежно від процентилю розподілу зростання та горизонту прогнозування.

По-третє, він допомагає кількісно визначити вплив системного ризику на майбутнє зростання ВВП і, отже, може стати в нагоді для цілей калібрування інструментів макропруденційної політики.

- Для розрахунку GaR використовуються квартальні дані за 2003-2020 роки.
- GaR розраховується на основі 21 індикатора, згрупованих у 3 субіндекси за допомогою методу головних компонент:
  - ❑ фінансові умови,
  - ❑ умови кредитування,
  - ❑ зовнішні умови.

Growth-at-risk

Розподіл прогнозу зростання реального ВВП в II кв. 2020* за двома підходами** групування вхідних змінних

Метод, к-ть кварталів вперед	GaR у 5-му процентилі	Пояснення
PCA, 1Q	-11.8%	Із ймовірністю 5%, у наступному кварталі (2Q 2020) ВВП впаде принаймні на 11.8%
CSA, 1Q	-15.7%	Із ймовірністю 5%, у наступному кварталі (2Q 2020) ВВП впаде принаймні на 15.7%
PCA, 4Q	-2.1%	Із ймовірністю 5%, у наступному кварталі (2Q 2020) ВВП впаде принаймні на 2.1%

* Дослідження здійснювалось в 2020-2021 році, період спостереження – до першого кварталу 2020 року.

** Групування здійснювалось методами головних компонент (PCA – Principal Component Analysis) та простого середнього (CSA – Cross-sectional Average).

Індекс фінансового циклу

Індекс фінансового циклу (далі – ІФЦ) –

це інтегральний показник для визначення фази фінансового циклу з метою раннього попередження накопичення та реалізації системних ризиків.

- ✓ ІФЦ розроблений для комплексної оцінки та аналізу циклічних рухів фінансових змінних, що можуть загрожувати фінансовій стабільності та/або посилювати економічні коливання, призводити до макроекономічної дестабілізації.
- ✓ ІФЦ використовується додатково до інших індикаторів в якості орієнтира для застосування інструментів макропруденційної політики, які пов'язані з певними етапами фінансового циклу, зокрема контрциклічного буферу капіталу (ССуВ).

Індекс фінансового циклу

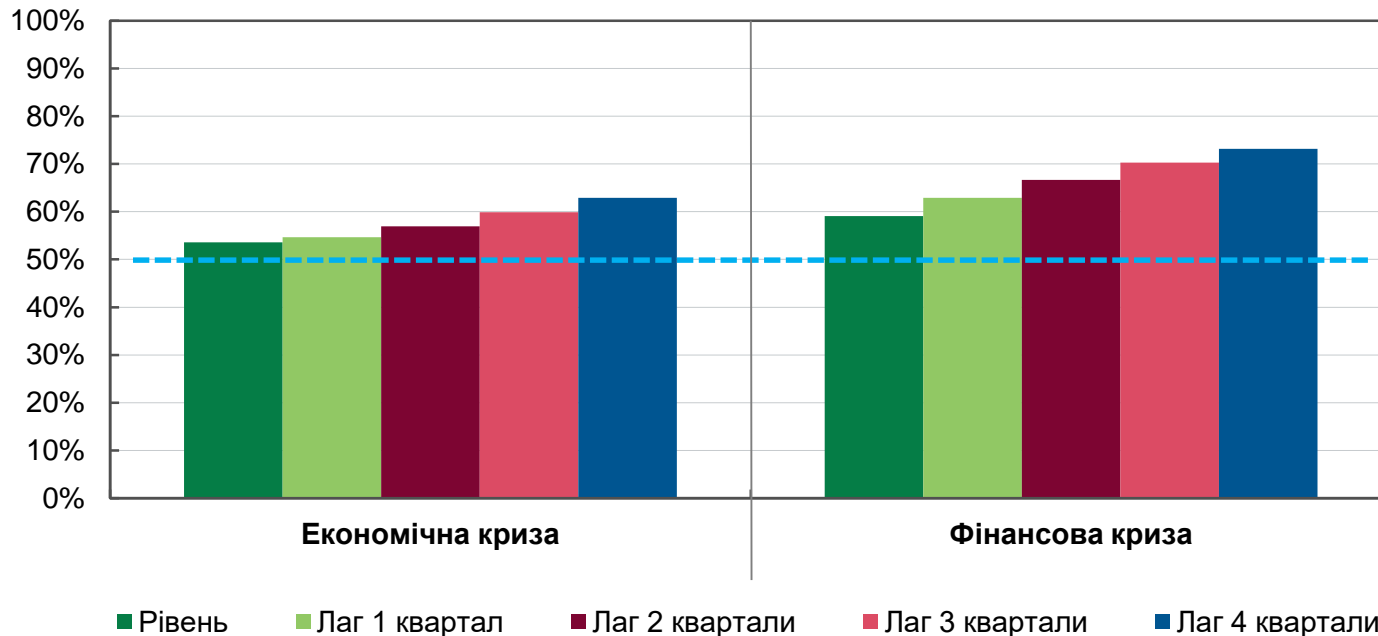

- Для розрахунку ІФЦ використовуються квартальні дані з 2002 року (частково з 2011 року) по 2021 роки.
- ІФЦ включає 16 індикаторів, що агрегуються у чотири субіндекси для вимірювання наступних категорій системних ризиків:
  - боргове навантаження нефінансових корпорацій та домогосподарств;
  - умови кредитування та попит на кредити нефінансових корпорацій та домогосподарств;
  - ринок нерухомості;
  - макроекономічні дисбаланси.
- Окремі показники були згладжені за допомогою ковзного середнього за чотири квартали. Показники кредитного портфеля та ринку нерухомості було скориговано на зміну обмінного курсу.
- Більшість індикаторів включається до ІФЦ як відхилення індикатора від його рівноважного рівня (у розривах), які обчислюються за допомогою двостороннього фільтру Годріка-Прескотта (крім розриву випуску).
- Нормалізовані індикатори у розрізі 4-х категорій ризику агрегуються у відповідний субіндекс за допомогою середнього арифметичного. Нормалізовані значення субіндексів переважно знаходяться у діапазоні між -2 до +2 з середнім значенням у нулі. ІФЦ розраховується як середнє арифметичне 4-х субіндексів

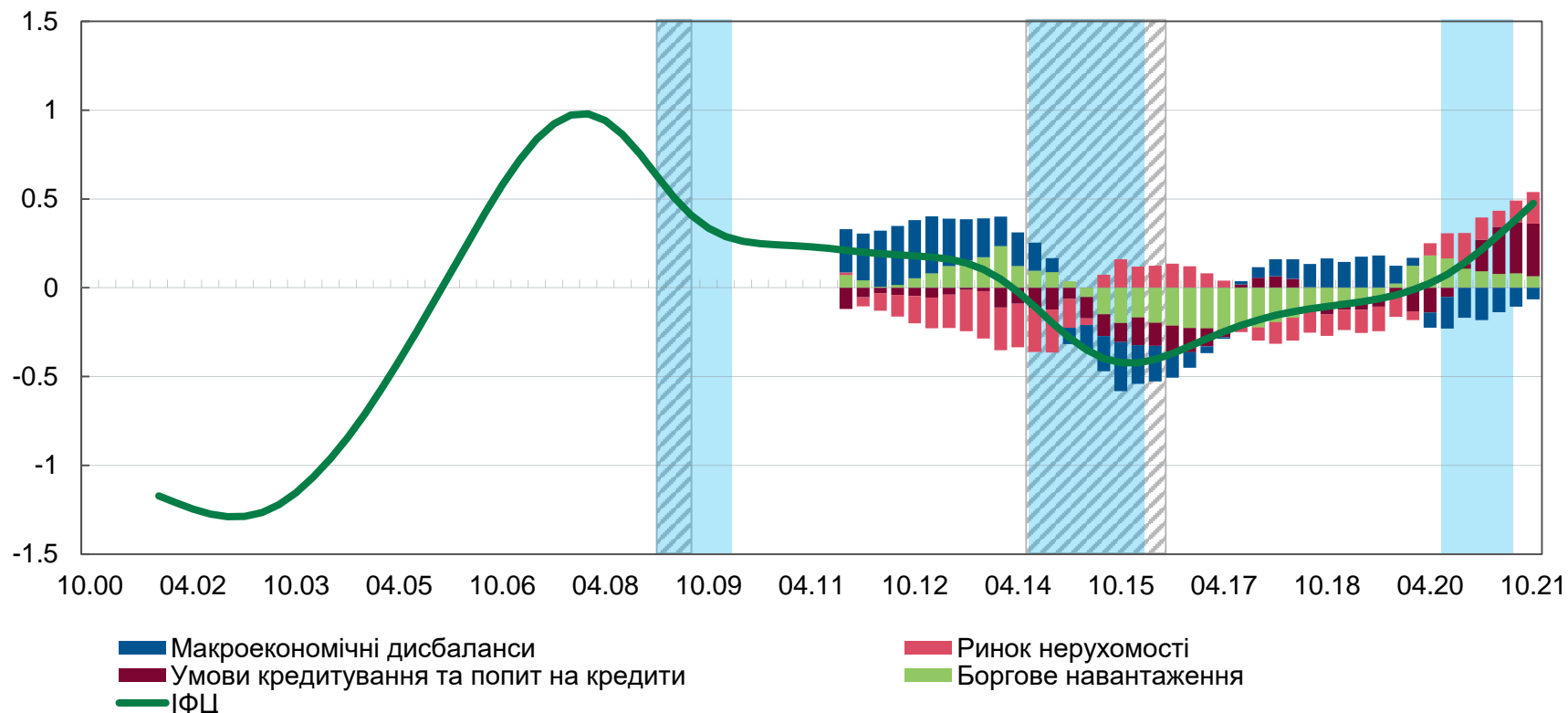
Індекс фінансового циклу – тестування ефективності

Значення AUROC. Залежна змінна – криза/не криза.

- ІФЦ не показує наявності кризи в поточному періоді. Проте сигналізує про накопичення системних ризиків заздалегідь.
- Найвищі (тобто найкращі) значення AUROC очікувано для фінансових криз для 3 та 4-го кварталів.

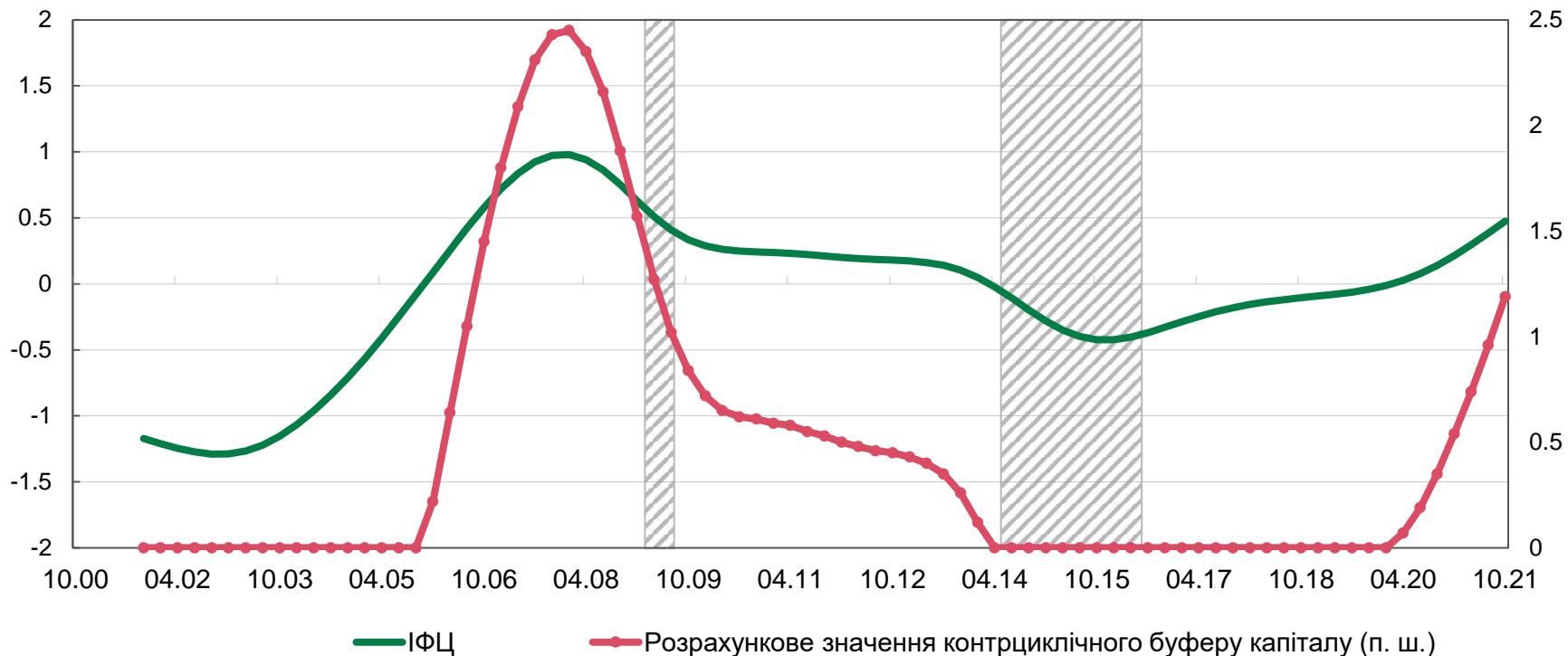
Індекс фінансового циклу – графічне представлення

Внесок кожної категорії ризику зображується у вигляді діаграми з накопиченням (у періодах, коли доступні всі дані для розрахунку).
Періоди економічних криз позначені блакитною заливкою, періоди фінансових криз (на основі ІФС) – штрихованою заливкою.

- ІФЦ зростає в період накопичення системних ризиків та падає в періоди фінансових криз, коли ризики власне реалізуються.
- Якщо фінансова криза не супроводжує економічну (2020 рік), ІФЦ не падає, так як не відбувається реалізації системних фінансових ризиків.

Індекс фінансового циклу – калібрація ССуВ

Періоди фінансових криз (на основі ІФЦ) позначені штрихованою заливкою.

- Формула для розрахунку індикативного значення контрциклічного капіталу:

$$CCyB_t = \max\{2,5 \cdot FCI_t, 0\}$$

- Розраховане значення $CCyB_t$ є одним із орієнтирів при калібрації контрциклічного буферу капіталу.

Макрофінансова модель

Макрофінансова модель для цілей макропруденційної політики використовується для:

➤ **Побудови макроекономічних сценаріїв**

Реакція банківської системи на макроекономічні шоки

Аналіз двосторонніх зв'язків банківського сектора із реальною економікою

➤ **Аналізу ролі макропруденційної політики**

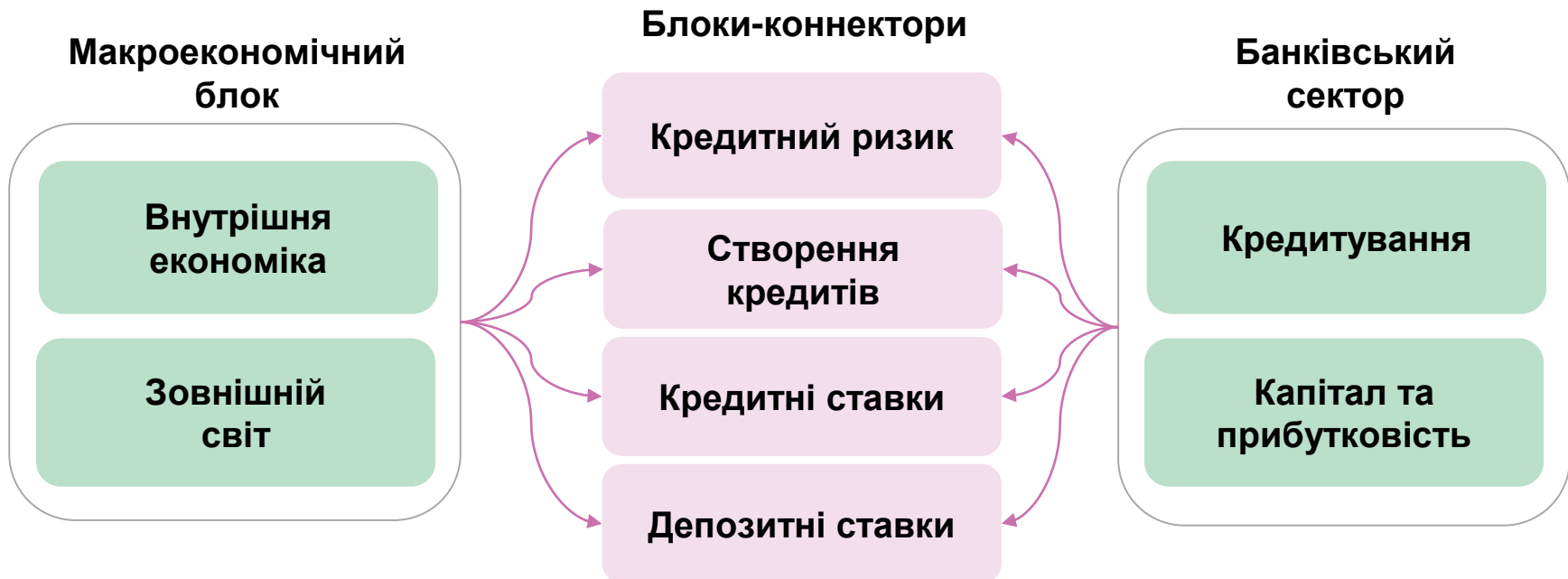
Моделювання економічного розвитку з урахуванням макропруденційних вимог і без них за різних сценаріїв

➤ **Аналізу фінансового циклу**

У модель вбудовані різні показники, що описують фінансовий цикл, такі як зростання кредитування, умови кредитування, показник кредити-до-ВВП

Макрофінансова модель

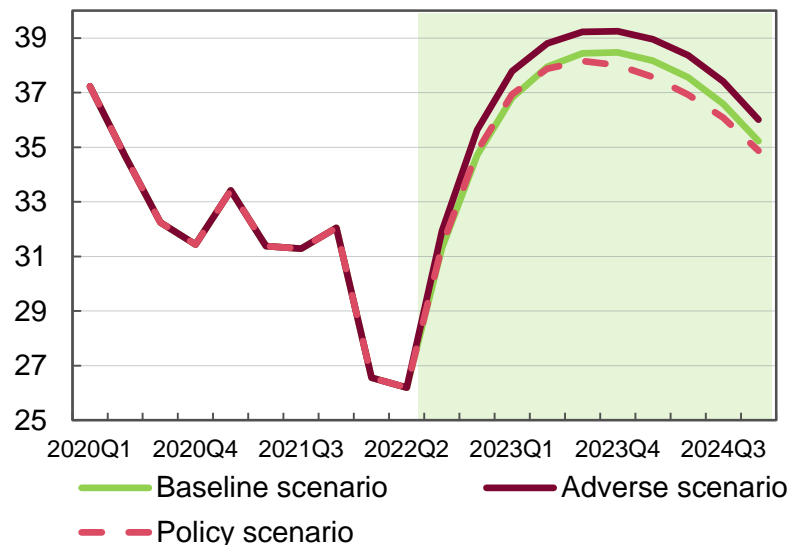
Макрофінансова модель включає наступні блоки: макроекономічний блок та банківський сектор, які поєднуються чотирьома блоками-конекторами (кредитний ризик, створення кредитів, кредитні та депозитні процентні ставки).

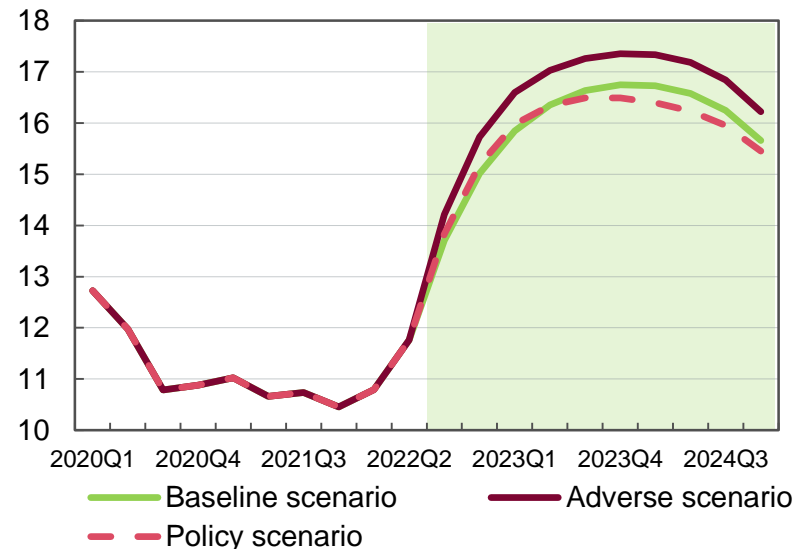
Макрофінансова модель – приклад симуляції

- **Базовий сценарій** (baseline scenario) показує реакцію банківської системи на макроекономічні умови, відображені в макроекономічному прогнозі НБУ.
- **Несприятливий сценарій** (adverse scenario) описує динаміку змінних моделі після шоків ставки дефолту портфеля (PD) додатково до базового сценарію:
- **Сценарій макропруденційної політики** (policy scenario) демонструє поведінку змінних моделі у відповідь на пом'якшення вимог до достатності регулятивного капіталу з 10% до 2% (на додаток до несприятливого сценарію).

Кредитні ставки, непогашені кредити ДГ, %

Кредитні ставки, непогашені кредити НФК, %

- У несприятливому сценарії підвищуються кредитні відсоткові ставки, оскільки банки «переносять» кредитний ризик від шоків PD на відсоткові ставки.
- У сценарії макропруденційної політики нижчі вимоги до капіталу послаблюють тиск на банки з метою зниження ставок за кредитами.

Додатки

Інструменти макропруденційного аналізу

	Період даних	Методика розрахунку
Індекс фінансового стресу	<ul style="list-style-type: none"> 2008-2022, щоденні дані	<ul style="list-style-type: none"> Вибір 20 індикаторів в розрізі 5 суб-індексів MINMAX нормалізація кожного індикатора Просте усереднення індикаторів в розрізі суб-індексів та визначення їх ваг Використання MGARCH моделювання для кінцевої агрегації суб-індексів та визначення кореляції між ними
Карта ризиків фінансового сектору	<ul style="list-style-type: none"> 2009-2022, квартальні дані	<ul style="list-style-type: none"> Вибір 40 індикаторів в розрізі 7 категорій Визначення порогових значень кожного за шкалою (1-10) Просте усереднення усіх індикаторів в розрізі суб-категорій Усереднення суб-категорій
Growth-at-Risk	<ul style="list-style-type: none"> 2003-2020, квартальні дані	<ul style="list-style-type: none"> Побудова 3х суб-індексів (фінансові умови, кредитування та реальний сектор, зовнішні фактори) методом аналізу головних компонент Побудова квантильних регресійних моделей Побудова розподілу майбутнього зростання ВВП Побудова сценаріїв майбутнього зростання ВВП за різних поточних умов та формування розподілів.
Індекс фінансового циклу	<ul style="list-style-type: none"> 2002-2022, квартальні дані 2011-2022 - додаткова декомпозиція даних	<ul style="list-style-type: none"> Вибір 16 індикаторів в розрізі 4 категорій Обробка індикаторів (згладжування, визначення розривів, обернених значень тощо) Z-score нормалізація індикаторів Просте усереднення індикаторів в розрізі суб-компонентів Просте усереднення суб-компонентів